

LAKI Boglárka

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia
boglarka.laki@ff.uns.ac.rs

VAJDASÁGI MAGYAR NŐK BESZÉLT NYELVI ÉLETTÖRTÉNETÉNEK SZÖVEGTANI VIZSGÁLATA

**Analiza životnih priča mađarskih žena u Vojvodini iz aspekta
tekstualne lingvistike**

**Textological Analysis of Oral Life Stories of Hungarian
Women in Vojvodina**

A doktori disszertáció témája a beszélt nyelvi élettörténetek néhány szövegtani jellemzőjének bemutatása vajdasági magyar nők élettörténetének vizsgálata alapján. A szövegtani elemzés funkcionális kognitív nyelvészeti elméleti keretben történik. A kognitív szövegtan kiemeli a szöveg szerkezeti és műveleti jellegét, ezáltal új perspektívát nyitva a szövegek vizsgálatában. A disszertáció egyik központi témája a kognitív sémák és az emlékezés szerepe a beszélt nyelvi élettörténetek konstruálásában, a Schank–Abelson-féle forgatókönyv-elméletre, valamint az önéletrajzi visszaemlékezés szövegszerveződésben betöltött funkciójára helyezve a hangsúlyt. A dolgozat a beszélt nyelvi élettörténetek szövegtani jellemzőit egyrészt a makroszintű formák, mint a nézőpont, a tér- és időszerkezet segítségével próbálja feltárni, másrészt megvizsgálja, milyen szerepet töltenek be a lexikai ismétlések és a korreferenciális nyelvi elemek a beszélt nyelvi élettörténetek szöveg-összefüggőségében, valamint foglalkozik az élettörténetek stíluselemzésével is. Szövegtani jellemzőinek megállapításához adalékul szolgál e narratívák funkcionális szempontból való tanulmányozása is, vagyis annak meghatározása, milyen szerepük van a kommunikációs interakcióban. A dolgozat egyben azt is alátámasztja, hogy a funkcionális kognitív szemlélet alkalmazhatóan bizonyul e szövegtípus leírásában.

Kulcsszavak: élettörténet, beszélt nyelv, szövegtan, kognitív nyelvészet, vajdasági magyar nők

A doktori disszertáció témája vajdasági magyar nők beszélt nyelvi élettörténetének szövegtani vizsgálata, illetve az élettörténeti narratívák néhány szövegtani jellemzőjének bemutatása. A szövegtani elemzés funkcionális kognitív nyelvészeti elméleti keretben történt, de a kutatás a téma inter-, illetve multidiszciplinaritása okán felhasználta más tudományágak, például az irodalomtudomány, a pszichológia, a szociológia, a történelem, a konverzációelemzés eredményeit is.

Az életrajzi történetmondás szövegtani jellemzőit konkrét nyelvi anyag feldolgozása által tanulmányoztam. A korpuszt a *Vajdasági magyar nők élettörténetei* című kötetben megjelent, életrajzi elhangzott szövegek írott formája képezte. A kötet Svenka Savić és Veronika Mitro szerkesztésében látott napvilágot (Savić–Mitro szerk. 2006), a szövegeket a Női Stúdiumok és Kutatások szervezet munkatársai, kutatói rögzítették, és végezték el a transzkripciót. A kiadvány tizenöt vajdasági magyar nő élettörténetét mutatja be, betekintést nyújt életükbe, hétköznapjaikba, társadalmi és egyéb szerepvállalásaikba.

E szövegek kérdések által előhívott, hosszabb terjedelmű válaszok sorából állnak össze, amelyek dialogikus narratívának tekinthetők. Az élettörténeti narratíva nemcsak az egyén életeseményeit tartalmazza, hanem történelmi és társadalmi események, szociális körülmények hálójában mesélődik el, gondolat-kifejtő részekkel, reflexiókkal gazdagítva.

Mivel a kognitív nyelvészet egyik kulcsfontosságú kérdésköre a nyelv és az elme kapcsolata, illetve az elmében lejátszódó mentális folyamatok, a dolgozat egyik fő kutatási témája a sémák és az emlékezés szerepe a beszélt nyelvi élettörténetek létrehozásában. A dolgozat megvizsgálja a beszélt nyelvi élettörténetek elbeszélői nézőpontját, idő- és térszerkezetét, a kohéziót, a koherenciát, a szöveg-összefüggőséget biztosító néhány nyelvi elemet, a szövegek stílusát, valamint e szövegtípus kommunikáció során betöltött funkcióját.

A kognitív szövegtan kiemeli a szöveg szerkezeti és műveleti jellegét, ezáltal új perspektívát nyit a szövegek vizsgálatában. A kognitív tudományok egyik alaptétele, hogy tudásunk ismeretmintázatok, tudásstruktúrák alapján tárolódik. A tudás konceptuális rendszerünkben kognitív sémákban (modellekben) raktározódik el. E kognitív sémák különböző tapasztalatok ismeretanyagát tartalmazzák. A sémák közös jellemzője az egyedi eseményekből absztrahált általánosítás, melyben az egyediség már teljesen háttérbe szorul, de az adott kontextushoz igazítva bármely egyedi esetben újra alkalmazható ez az általános tudás, mely meghatározza, irányítja az adott szituációban elvárt (nyelvi) viselkedést. A sémák különböző helyzetekben szükség szerint aktiválódnak, meghatározzák a kommunikációs interakció lefolyását, de a kommunikációs szituációk is visszahatnak rájuk. Nem merev keretként működnek, hanem a szituációhoz alkalmazkodva rugalmasak válnak, módosulnak: az egyén az adott (kommuni-

kációs) helyzetben a kívánt cél megvalósítása érdekében kisebb vagy nagyobb mértékben adaptálhatja, illetve aktualizálhatja a sémát.

A történetéséma rendkívül fontosnak bizonyul kognitív szempontból. „A séma fogalma a narratív elméletekben kettős szerepű: egyrészt a történetek rögzítésére vonatkozik, másrészt pedig az individuum tudatában létező, a világlátással összefüggő elrendező mintázat” (Andó 2006, 124). A történetekre való emlékezés több kutató központi kutatási témájává vált: „a szövegek e kitüntetett típusa, a történet mindenféle eseményekre való emlékezés mintájává válik” (Pléh 1986, 27). Schank és Abelson, a tudás narratív természetét hangsúlyozó kutatók addig a megállapításig is eljutottak, mely szerint a tudás a múlt tapasztalatai alapján szerkesztett történeteken alapul (László 1998, 143).

A szocializáció során elsajátított ismeretminták meghatározzák ismeret-tárolásunkat, gondolkodásunkat, az események értelmezését, világlátásunkat, cselekedeteinket, viselkedésünket és nem utolsósorban szövegalkotó és -megértő képességünket. A szövegek mögött meghúzódó sémák valójában a kognitív nyelvészet prototípus kategóriájára vezethetők vissza, vagyis a szövegeknek is van prototípusa, illetve rendelkezniük kell prototipikus jegyekkel. Ebből az is következik, hogy a különböző szövegtípusok sémái eltérnek.

A vizsgált beszélt nyelvi élettörténetekben újra és újra megjelenő elemek alátámasztják, hogy e szövegtípus is kognitív sémák alapján szerveződik. A beszélt nyelvi élettörténetek szövegszerveződésének vizsgálatára, a mögöttük meghúzódó ismeretmintázat, tudás feltérképezésére a dolgozatban bemutatott modellek közül a forгатókönyv-elmélet (Schank–Abelson 1977; Schank 1999/2004) bizonyult a legalkalmasabbnak, de az élettörténetek terjedelmessége és dialogikus formája miatt is ez az elmélet mutatkozik a legjobban alkalmazhatónak. E modell a szöveget, a történetet nem kifejezetten műfaji szempontból közelíti meg, sokkal inkább ismeretelméleti szempontokat érvényesít, ami az élettörténetek esetében előnyösnek bizonyul, hiszen az élettörténeti szöveg a komplexitása miatt nehezebben elemezhető egy klasszikus történetmodell alapján. Az első hipotézis, mely szerint a beszélt nyelvi élettörténetek sémák alapján szerveződnék, igazolódott. Az élettörténetekhez is kapcsolódik egy tudásstruktúra, amely aktiválódik az élettörténeti narráció alkalmával. Egyetérthetünk azzal a megállapítással, mely szerint a szövegszerkesztés, a történet létrehozása az elme képessége, a rekonstrukciós emlékezet műve (vö. Andó 2006, 117). Az alhipotézis, amely arra vonatkozott, hogy az élettörténetek tartalmazzanak olyan „univerzális” elemeket, amelyek minden élettörténet részét képezik, illetve bizonyos élettörténetek eltérnek a sémától, módosítást igényel, ugyanis az élettörténeti narratívák olyannyira sokszínűek, hogy nem egy szigorúan vett séma szerint szerveződnék, és némelyek eltérnek ettől, hanem sokkal inkább

beszélhetünk domináns elemekről, amelyek szinte minden élettörténetben megjelennek a szövegek vázát képezve (de akár el is maradhat egy-egy elem, ez nem gátolja a szöveg élettörténeté szerveződését, illetve e szövegtípus felismerését), például megszületés, gyermek- és ifjúkor, szerelem/házasság, gyermeknevelés, hivatás/karrier. Ezek számtalan más, az egyén életében jelentős, érdekes, egyedi történettel, eseménnyel, az egyén világról alkotott véleményével, reflexióival stb. egészülhetnek ki, vagyis az élettörténeti narratívára vonatkozó tudásunk alapján fakultatív elemek is az élettörténet, illetve a forgatókönyv részét képezhetik, de megjelenésük nem kötelező érvényű, és igen változatosak lehetnek (Laki 2018). A forgatókönyv sémajellege ellenére elemei kifejezetten szubjektív módon realizálódnak, vagyis a forgatókönyv csak keretként szolgál a szövegalkotáshoz, illetve a -megértéshez. A komplex struktúrává épülő forgatókönyv egyben a szöveg-összefüggőség hordozója is.

Az élettörténeti forgatókönyvek mellett e narratívumok formálódását az emlékezetkutatás által bizonyítottan szintén sémák által működő emlékezés is befolyásolja. Az élettörténetek a kisgyermekkorú amnézia miatt gyakran a családtagok és az életkörülmények bemutatásával kezdődnek, melyek során előfordulnak ún. beépített emlékek is, majd lassanként megjelennek a gyermekkorú emlékek, amelyek olykor idealizáltak, olykor pedig, ezzel ellentétesen, negatívabb fényben tűnnek fel az átélt pillanatokhoz képest. Életünk fontos (sorsfordító) eseményeit több alkalommal is megemlíthetjük, vagy utalhatunk rájuk. A történetmesélők a traumatikus élményeiket általában nem tárják részletesen a nyilvánosság elé, inkább csak megemlítik őket. Az élettörténetben megjelennek annak a társadalomnak a lenyomatai, amelyben az egyén él, vagyis egy egyén élettörténete az adott történelmi kor egy aspektusát jeleníti meg az egyén nézőpontjából láttatva, tehát személyes/szubjektív kordokumentumként is olvashatók, miközben a történelmi eseményekre való visszaemlékezés során gyakran egy-egy, a történet szempontjából lényegtelen elem válik emlékszervezővé, amelyeket vakuemlékeknek (Brown–Kulik 1977, hiv. Kónya–Törő 1992; Neisser 1982/1993) nevezünk (például palacsintasütés a bombázás ideje alatt). Két párhuzamos narratívum található itt, két narratívum, a személyes élettörténet és a történelem metszéspontja ez. A szöveg alakulását tehát a visszaemlékezés, az önéletrajzi emlékezet is befolyásolja (mely szubjektív voltánál fogva szelektív), az emlékek történeté formálódása által.

A beszélt nyelvi élettörténetek szövegtani jellemzőinek feltárását segítik a makroszintű formák, mint a nézőpont, valamint a tér- és időszerkezet vizsgálata is.

A kognitív szövegban központi pozíciót foglal el a nézőpont, hiszen többek között ebben nyilvánul meg a nyelv és az elme kapcsolata, vagyis a szövegalkotó egyéniség. Az elemzés az élettörténetekben megjelenő nézőpontoszerkezetet és a

nézőpontváltást elsősorban a deixis által vizsgálja, mely a mikroszintű szöveg-tani formák egyike. A szövegek referenciális központja explicit, az E/1. személyű narrátor, a megnyilatkozó legtöbbször megegyezik a tudatosság szubjektumával. A semleges kiindulópont gyakran nem az elbeszélő 'én', hanem áttevődik az elbeszélő 'én'-re. E szövegeket az egyenes beszéd jellemzi, de a narrátor olykor a függő beszédet is alkalmazza, amely nézőpontváltással jár együtt. A nézőpont, illetve variációi jelölésének a személydeixisek közül leggyakoribb nyelvi kifejezőeszközei az igei személyragok, míg a személyes névmások és a birtokos személyjelek ritkábban fordulnak elő. A deixis a beszélt nyelvi élettörténetek esetében is szerepet játszik a hely- és időviszonyok kijelölésében, ezáltal pedig utal a nézőpontra is. A tér- és időjelölés, illetve annak értelmezése, a személyjelöléshez hasonlóan, a beszélő nézőpontjából történik (vö. Bühler 1934). Annak ellenére azonban, hogy a beszélt nyelvi szövegek egyik leggyakoribb eleme a deixis, az élettörténetekben a tér- és időjelölésben valamelyest háttérbe szorulnak, és narratív szövegről lévén szó, a tér-idő rendszer meghatározása gyakran teljes fogalmi jelentésű szavakkal történik. A vizsgált élettörténetekben a deiktikus elemek gyakran korreferenciát is képeznek egyben, sőt több esetben deiktikus színezetük háttérbe szorul. A dolgozat rámutat arra, hogy a deixis kiemelkedő szerepet tölt be a nézőpontszerkezet és a nézőpontváltás jelölésében a beszélt nyelvi élettörténetekben, vagyis ez a hipotézis igaznak bizonyult.

Az élettörténetek elbeszélője E/1. személyben meséli el életútját, a történet szereplőjeként, saját, személyes nézőpontjából mutatva be azt. Előfordul, hogy az elbeszélő egy bizonyos időtávlatból, például a felnőtt perspektívájából már máshogyan lát egy eseményt, máshogyan vélekedik – olykor külső perspektívát kölcsönözve a narrátornak. Tetten érhető az élettörténetekben a mindentudó elbeszélő is, de nem beszélhetünk mindig teljesen mindentudó elbeszélőről. A következő hipotézis azon állítása igazolódott, hogy a narrátor, rálátva élettörténetére, visszatekintő pozícióból beszél, de nem jellemző, hogy a magas érzelmi telítettségű eseményeket újra átélne.

Az arra vonatkozó hipotézis, hogy az élettörténetek múlt időben mesélődnek, míg a jelen idő használata azt mutatja, hogy az adott esemény, történet fontos szerepet tölt be a történetmesélő életében, részben igazolódott. Az élettörténetekben főként két idősík jelenik meg: az elbeszélés jelene és az elbeszélő múltja. Az események elmesélése többnyire múlt időben történik, a jelen idő használata a jelen történéseinek narrációja során, jellemző tulajdonságok, a világról alkotott gondolatok bemutatásakor, véleménynyilvánításakor stb. jelentkezik. A kiemelkedő, fontos események elbeszélésekor a jelen idő használata nem jellemző (csak ritkán, általában egy történet néhány pillanatát idézi fel egy-egy elbeszélő jelen időben).

Az időszerkezet vizsgálata során kísérletet tettem a Bull-féle modell alkalmazására, amely alkalmas a beszéidő és az eseményidő ábrázolására, illetve az élettörténetekben kiemelt szerepe van a felidézett események tengelyének. Az élettörténet időléptéke, az időben való előre- és visszaugrások az élettörténet menetében a modell által javasolt ábrázolási móddal nem jutnak megfelelően kifejezésre. Megállapítható, hogy a hosszabb terjedelmű élettörténeti szövegek időszerkezetének bemutatására a modell nem alkalmas maradéktalanul, illetve kiegészítő elemzések szükségesek hozzá.

Az élettörténetben nem az objektív kronológia, hanem az önéletrajzi idő, ún. élettörténeti kronológia érvényesül, amelyben az idő lelassulhat, felgyorsulhat, vagy akár meg is állhat egy-egy pillanatra, illetve a fontos események megtörik a kronológiát. A következő hipotézis is fenntartható, mely szerint a női élettörténetek a viszonylagos kronologikusság mellett tematikus-asszociatív szerveződést mutatnak. Az élettörténeti narratíva elsősorban tematikus szálon szerveződik, az események temporális elrendezése csak másodlagos – ez részben annak köszönhető, hogy a szövegek interjúhelyzetben születtek, és félig irányított narrációról van szó. A történetmondás során a kronologikusság mellett előre- és visszaugrásokat is tapasztalunk az időben. További kutatást igényel annak vizsgálata, csökken-e, és ha igen, milyen mértékben, a tematikus-asszociatív jelleg a nem interjúhelyzetben születő női élettörténetekben.

Az élettörténetek térszerkezete, térvizonyai a szöveg előrehaladtával folyamatosan alakulnak, változnak, hogy végezetül kirajzolódhasson a narrátor önéletrajzi emléktérképe. Az idő és a tér (illetve az ezek mentén történő emlékfelidezés) az élettörténeti szöveg szerveződését is segíti. A térszerkezet elemzése kapcsán a tér jelölését szolgáló nyelvi eszközökre is kitértem. Az elemzés alátámasztja, hogy az idő, a tér és a nézőpont egyes nyelvi kifejezőeszközei egyben az origót, a beszélő kiindulópontját is jelzik (vö. Tolcsvai Nagy 2001; Boronkai 2008 stb.).

A következő fejezet az élettörténetek szöveg-összefüggőségét vizsgálja a lexikai ismétlésmodell és a korreferenciarelációk segítségével. A lexikai ismétléseknek az élettörténeti narratívában a kohezivításban s ezáltal a koherencia kialakításában betöltött szerepét a Károly Krisztina által módosított Hoey-féle modell (Károly 2011) alapján tanulmányoztam. Az elemzés eredményeként megállapítható, hogy a lexikai egységek ismétlése viszonylag erős kapcsolatot teremt a mondatok között, biztosítja a szövegek kohezivitását, sőt az ismétlésmintázatok és a szövegminőség között is kapcsolat mutatható ki, vagyis az erre vonatkozó feltevés igazolódott (vö. Károly 2011 angol nyelven végzett kutatásaival). Az ismétlésmátrix vizualizálja egy adott mondat más mondatokkal való kapcsolatát, vagyis kirajzolódik a lexikai ismétlés szövegszervező funkciója. A kapcsolatok számának növekedése összefüggést mutat a szöveg koherenssé-

gével (és többnyire információtartalmával is). Önmagában a modell nem feltétlenül bizonyul kellően érzékenynek a kisebb-nagyobb koherenciaváltozások feltárására, de felhasználhatónak látszik, elsősorban az ismétlésmátrix révén, a koherens és inkohereus szövegek elkülönítésére. Ahogyan általában a kohéziót, koherenciát elemző modellek többsége, úgy a Hoey-féle módosított modell hosszabb terjedelmű szövegeken való alkalmazása is igen bonyolulttá válhat. A modell nem univerzális, a magyar nyelvű szövegek elemzéséhez a modellt a magyar nyelvhez kell igazítani (Laki 2014).

A dolgozat folytatásában a korreferenciális elemek típusait és azoknak a szövegösszefüggés megteremtésében játszott szerepét vizsgáltam. Megállapítható, hogy a szemantikus fogalommal kifejezett korreferencia gyakoribb, mint a fogalmi korreferencia, hiszen az élettörténeti narráció során gyakran csak névmásokkal, igei személyragokkal, birtokos személyjelekkel utalunk egy-egy fogalomra. A legjellemzőbb az anaforikus korreferencia, valamint a \emptyset + INFL, és gyakran (főként E/1-re vonatkozó) korreferencialánc alakul ki. A korreferencia és a nézőpont között szoros összefüggés áll fenn: a korreferenciális elemek megjelölik a beszélő nézőpontját, illetve az elbeszélő ént (vö. Boronkai 2008 dialógusokon végzett eredményeivel), ezáltal is hozzájárulva a szöveg-összefüggőség létrehozásához. A következő hipotézist tehát, mely szerint a szövegösszefüggés létrehozásában jelentős szerep jut a korreferenciális elemeknek, igaznak tekinthetjük.

Összehasonlítva a két modellt megállapítható, hogy az ismétlésmátrix és a korreferenciamátrix igen nagy hasonlóságot mutat a szöveg szerveződésében meghatározó elemek tekintetében. A lexikai ismétlésmodell hiányossága az élettörténeti narratívákon történő alkalmazását illetően, hogy nem emeli ki az elbeszélő én szerepét (hiszen leggyakrabban igei személyragok utalnak az énrre), mivel az elemzésben csak a lexikai elemek kaptak helyet, a grammatikai elemek nem (a minél komplexebb kép kialakítása érdekében a grammatikai elemeket is az elemzés tárgyának kell tekinteni – megjegyzem, van olyan lexikai modell, amelyik ezt meg is teszi).

Igazolódott az a feltevés is, mely szerint a beszélt nyelvi élettörténetekben leginkább a társalgási stílus érvényesül, azonban egyes jellemzői egyáltalán nem, vagy kevésbé vannak jelen, ez további kutatást igényel. Emellett a társalgási stílust az elbeszélő, a bizalmas stílus, a tényszerű, választékos kifejezőmód stb. színezi, és gyakran megjelenik a kidolgozott narratíva (Bartha–Hámori 2010, 306) is. A dolgozat külön figyelmet szentel a kognitív metafora vizsgálatának, amely a kognitív nyelvészet kiemelkedő fogalma.

A beszélt nyelvi élettörténetek szövegtani jellemzőinek megállapításához adalékuul szolgál e szövegek funkcionális szempontból való tanulmányozása is, vagyis annak megállapítása, milyen szerepet töltenek be a kommunikációs interakcióban.

Az élettörténetek elsődleges célja az egyén életének bemutatása, önmaga prezentálása, emellett az élettörténetek segítik az önértelmezést, a társadalmi szerepek, így a női szerepek továbbörökítését – a férfi-női szerepkörök hagyományos megoszlásával találkozunk, de a hagyományos női szerepekből kilépő vagy kilépni vágyó nők élettörténetei is megtalálhatók a kötet lapjain. Tükröződnek a szövegekből az egyén, illetve a XX. században élő nők világlátási mintázatai, világképe, a férjhez, a családhoz, illetve más személyekhez való viszonyuk is, kibontakozik a nők társadalmi helyzete. (A beszélgetőpartner kérdései alapján célként jelölhetjük meg az adatgyűjtést a történelmi, társadalmi stb. eseményekre vonatkozóan, vagyis kordokumentumként is olvashatók, forrásanyagként szolgálhatnak.)

Az én-prezentáció során tetten érhető a pozitív homlokzat megteremtésének szándéka. Az én-prezentálásnak számtalan tudatos és feltehetőleg kevésbé tudatos eszköze van, amelyek további kutatást igényelnek. Az élettörténeti narratívákban szemtanúi lehetünk az egyén identitásalakulásainak, az új identitások megtalálásának. A családi és intézményes keretek között zajló szocializáció, az egyén életében bekövetkező történések, változások, a megélt események, a társadalom stb. kihatnak az identitás alakulására. Az élettörténet elmesélése pedig magában az egyénben is erősíti önidentitását. Egy-egy egyén élettörténeti narrációjában különböző identitások tükröződhetnek (például nemzeti, vallási, nemi, szakmai, családi identitás), amelyek az élettörténetek kulcsfontosságú elemeit képezik. A narratív identitáselméletet elfogadva az élettörténetek minden bizonnyal hozzájárulnak az egyén identitásának fenntartásához, megerősítéséhez. Az utolsó hipotézis is alátámasztható, mely szerint az elbeszélő elsősorban önmagát prezentálja, és pozitív homlokzat kialakítására törekszik, valamint az egyén identitásának meghatározásában és fenntartásában is fontos funkciója van e szövegeknek.

Mivel a dolgozat korpuszát a beszélt nyelvi női élettörténetek képezték, kitekintés keretében felvázoltam a nők és a férfiak élettörténetei, valamint az írott és a beszélt nyelvi élettörténetek közötti néhány különbséget, e téma komplexitása révén azonban további kutatások tárházát öleli még fel.

Végezetül megállapítható, hogy a funkcionális kognitív szemlélet eredményesnek bizonyult a beszélt nyelvi élettörténetek leírásában.

Ahogy az élettörténetek folyamatosan továbbíródnak, újíródnak, úgy a beszélt nyelvi élettörténeti narratívák is állandóan „továbbmesélődnek”, az önértelmezés változásának köszönhetően pedig „újramesélődnek”. Az élettörténetekben pedig olyan emlékek, hagyományok, értékek őrződnek meg, amelyek nemcsak az egyén vagy családja, hanem a vajdasági magyarság szempontjából is fontosak, a vajdasági hagyomány, emlékezet továbbépítői.

Kiadás

Savić, Svenka – Mitro, Veronika szerk. 2006. *Vajdasági magyar nők élettörténetei*. Újvidék: Futura Publikációk és Női Stúdiók és Kutatások.

Irodalom

- Andó Éva. 2006. A beszélt nyelvi történetmondások elemzésének kognitív és funkcionális szempontjai. In *Szöveg és típus: Szövegtipológiai tanulmányok*, szerk. Tolcsvai Nagy Gábor. 113–156. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bartha Csilla – Hámori Ágnes. 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban: Nyelvi variabilitás és társas jelentések konstruálása a szociolingvisztika „harmadik hullámában”. *Magyar Nyelvőr* 134 (3): 298–321.
- Boronkai Dóra. 2008. *A dialógus szövegtani jellemzői drámai művek és beszélt nyelvi társalgások alapján*. Doktori disszertáció, kézirat. <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/boronkaidora/diss.pdf> (2019. jan. 18.)
- Bühler, Karl. 1934. *Sprachtheorie: Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Jena: Fischer.
- Károly Krisztina. 2011. *Szöveg, koherencia, kohézió: Szövegtipológiai és retorikai tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kónya Anikó – Törő Tímea. 1992. Emlékezés kiemelkedő személyes élményekre: az önéletrajzi emlékek „vaku”-pillanatai. *Pszichológia* 12 (3): 311–327.
- Laki Boglárka. 2014. Koherencia, lexikai kohézió és ismétlés a beszélt nyelvi élettörténetekben. In *Tudástérkép: Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2014. Konferenciakötet*, szerk. Berényi János. 299–312. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács.
- Laki Boglárka. 2018. A beszélt nyelvi élettörténetek forgatókönyve. *Hungarológiai Közlemények* 19 (2): 85–98.
- László János. 1998. *Szerep, forgatókönyv, narratívum*. Budapest: Scientia Humana.
- Neisser, Ulrich. 1982/1993. Pillanatfelvételek vagy magaslati pontok? In *Az emlékezet ökológiai megközelítése*, szerk. Kónya Anikó. 449–456. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Pléh Csaba. 1986. *A történet szerkezet és az emlékezeti sémák*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Schank, Roger C. – Abelson, Robert P. 1977. *Scripts, plans, goals, and understanding*. Hillsdale: Erlbaum.
- Schank, Roger C. 1999/2004. *Dinamikus emlékezet: A forgatókönyv-elmélet újraértelmezése*. Budapest: Vince.
- Tolcsvai Nagy Gábor. 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Boglárka LAKI

ANALIZA ŽIVOTNIH PRIČA MAĐARSKIH ŽENA U VOJVODINI IZ ASPEKTA TEKSTUALNE LINGVISTIKE

Tema disertacije je prikazivanje najvažnijih tekstualno-lingvističkih karakteristika usmenih životnih priča na osnovu analize autobiografskih priča mađarskih žena u Vojvodini. Tekstualno-lingvistička analiza je vršena u kognitivno funkcionalnom teorijskom okviru. Kognitivna tekstualna lingvistika ističe strukturalna i proceduralna svojstva teksta, čime se otvaraju nove perspektive u istraživanju teksta. Jedna od glavnih tema disertacije je istraživanje uloge kognitivnih šema i prisećanja u stvaranju životnih priča, uz posvećivanje posebne pažnje Šankovoj i Abelsonovoj teoriji scenarija i funkciji autobiografskog prisećanja u konstruisanju teksta. Istraživanje tekstualno-lingvističke karakteristike životnih priča prikazuje pomoću forme makro nivoa, kao što su ugao posmatranja, vremenska i prostorna struktura. Disertacija između ostalog analizira i način na koji leksičko ponavljanje i koreferentni jezički elementi doprinose povezanosti teksta, a bavi se i stilskom analizom životnih priča. S obzirom na činjenicu da su ove životne priče nastale u dijaloškoj komunikativnoj situaciji, otkrivanju tekstualnih lingvističkih karakteristika istih doprinosi i istraživanje funkcije životnih priča u komunikativnoj interakciji. Disertacija ujedno potvrđuje da se kognitivno funkcionalno shvatanje može uspešno koristiti u opisivanju usmenih životnih priča.

Ključne reči: životna priča, govorni jezik, tekstualna lingvistika, kognitivna lingvistika, vojvodanske Mađarice

Boglárka LAKI

TEXTOLOGICAL ANALYSIS OF ORAL LIFE STORIES OF HUNGARIAN WOMEN IN VOJVODINA

The topic of the dissertation is to present several text-linguistic features of oral life stories based on the oral life stories of Hungarian women in Vojvodina. The text-linguistic analysis has been conducted within the framework of functional cognitive linguistics. Cognitive text linguistics emphasizes the structural and procedural nature of the text, opening up new perspectives in textual examination. One of the main topics of the paper is the role of cognitive schemas and memory in constructing oral life stories, with emphasis on Schank and Abelson's script theory and the role of autobiographical recollection in text organization. The thesis attempts to explore the textual features of oral life stories through the use of macro-level forms such as viewpoint and space and time structures. The dissertation looks into the role of lexical repetitions and coreferential language elements in the textual context of oral life stories, and addresses the stylistic analysis of life stories. The study of the textual characteristics of oral life stories has also been aided by the examination of these narratives from a functional point of view, that is, of their role in communicative interaction. The thesis also confirms that the cognitive functional approach proves to be applicable in the description of this type of text.

Keywords: oral life story, spoken language, text linguistics, cognitive linguistics, Hungarian women of Vojvodina